

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

Електронне видання

ПРОГРАМА

**атестації здобувачів вищої освіти
з навчальної дисципліни**

«МІЖНАРОДНЕ ПРАВО»

другого (магістерського) рівня вищої освіти
галузі знань 29 «Міжнародні відносини»
спеціальності 293 «Міжнародне право»

**Харків
2022**

Програма атестації здобувачів вищої освіти «Міжнародне право»: другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань 29 «Міжнародні відносини» спеціальності 293 «Міжнародне право».

Розробники: Трагнюк Олеся Янівна,
доцент кафедри права Європейського Союзу,
канд. юрид. наук, професор

Яковюк Іван Васильович,
завідувач кафедри
права Європейського Союзу,
д-р юрид. наук, професор

Затверджено на засіданні кафедри права Європейського Союзу
(протокол № 5 від 25 листопада 2022 р.)

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2022

ВСТУП

Міжнародне право є особливою правовою системою, головне призначення якої полягає в забезпеченні міжнародного миру та безпеки, сталого розвитку міжнародного співтовариства в політичній, економічній, духовно-культурній та інших сферах діяльності. В сучасних умовах, які характеризуються поглибленням процесів глобалізації та регіональної інтеграції, міжнародне право, яке формувалося протягом багатьох століть, і яке по праву може вважатися одним із важливих надбань людства, набуває дедалі більшого значення. Під час вивчення дисципліни «Міжнародне право» студенти мають можливість ознайомитися з історією, теорією і практикою міжнародно-правового регулювання відносин між державами та іншими суб'єктами міжнародного права, з'ясувати стан, шляхи й перспективи імплементації міжнародно-правових зобов'язань України в національний правопорядок.

Під час викладання дисципліни студенти отримують знання про особливості міжнародного права; історію його становлення і розвитку; суб'єктів міжнародного права; джерела та норми міжнародного права; взаємодію міжнародного й національного права; основні галузей та інститути цієї правової системи.

Особлива увага приділяється практичним аспектам застосування норм міжнародного публічного права, зокрема положень Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р.

Під час атестації з міжнародного права студенти мають продемонструвати знання наукових джерел, уміння комплексно аналізувати матеріал і робити висновки.

Іспит проводиться в усній формі. Критерії оцінювання:

«відмінно» – досконале знання теоретичних і практичних аспектів курсу;

«добре» – ґрунтовне знання основних питань курсу;

«задовільно» – знання ключових питань спеціальності;

«незадовільно» – неповнота знань із ключових питань спеціальності.

Тема 1. Поняття й особливості міжнародного публічного права

Поняття «міжнародне право», його природа (децентралізований характер, відкритість, демократизм, плюралізм та ін.) і структура. Основні вчення про міжнародне право та його походження (теорія природного права, позитивістський підхід, соціологічна концепція права та ін.). Риси сучасного міжнародного права. Державні інтереси, політика і міжнародне право. Міжнародне право і справедливість. Міжнародне право і процес глобалізації. Універсалізм і регіоналізм у міжнародному праві. Фрагментація міжнародного права. Поняття «європоцентризм» у міжнародному праві, його юридичні наслідки. Цивілізаційний підхід до міжнародного права.

Тема 2. Історія міжнародного права

Періодизація розвитку міжнародного права. Розвиток міжнародного права від найдавніших часів до Вестфальського конгресу 1648 р. Міжнародне право між Вестфальським конгресом 1648 р. й епохою Великої Французької революції (рубіж XVIII–XIX ст.). Розвиток міжнародного права від епохи Великої Французької революції до створення Версальської системи. Міжнародне право від створення Версальської системи до прийняття Статуту ООН. Сучасне міжнародне право (друга половина XX – початку XXI ст.).

Тема 3. Суб'єкти міжнародного права

Поняття «суб'єкт міжнародного права». Класифікація суб'єктів міжнародного права. Міжнародна правосуб'єктність націй і народів, що виборюють незалежність. Право націй (народів) на самовизначення. Міжнародна правосуб'єктність держав. Принцип суверенної рівності держав. Значення державного суверенітету в міжнародно-правових відносинах. Принцип невтручання у внутрішні справи держав. Поняття «виключна внутрішня компетенція держави». Поняття «міжнародно-правове визнання», його юридичне значення. Основні теорії визнання (декларативна, конститутивна). Види і форми міжнародного визнання. Визнання держав у міжнародному праві. Сучасні проблеми міжнародно-правового визнання. Невизнані й частково визнані держави. Визнання урядів у міжнародному праві: підстави, умови, наслідки. правонаступництво держав у міжнародному праві, його підстави (виникнення держави у випадку деколонізації, розпад держави, об'єднання в єдину державу, вихід зі складу держави, вхід до складу держави). правонаступництво щодо міжнародних договорів, державної власності, державних архівів, державних боргів, громадянства. правонаступництво України у зв'язку з припиненням існування СРСР. Українське законодавство про міжнародне правонаступництво. Проблемні питання реалізації правонаступництва України (державний кордон, державні борги й активи). Міжнародна правосуб'єктність субнаціональних територіальних одиниць (суб'єкти федерацій, автономії, адміністративно-територіальні одиниці). Міжнародна правосуб'єктність міжнародних міждержавних організацій. Міжнародна правосуб'єктність державоподібних утворень. Особливості міжнародної правосуб'єктності неурядових організацій та фізичних осіб.

Тема 4. Система, норми й джерела міжнародного права

Система міжнародного права: умови виникнення, юридичне значення. Загальна характеристика структури міжнародного права (загальносистемні галузі, інститути й норми). Чинне міжнародне право, його основні принципи (Статут ООН, Декларація про принципи міжнародного права 1970 р., Гельсінський заключний акт НБСЄ 1975 р.). Норми міжнародного права: поняття, види, тлумачення. Проблема встановлення ієрархії норм. Кодифікація і прогресивний розвиток міжнародного права. Поняття і види джерел сучасного міжнародного права. Міжнародний договір як джерело міжнародного права. Міжнародно-правовий звичай як джерело міжнародного права. Складові міжнародно-правового звичаю. Співвідношення договірних і звичаєвих норм міжнародного права. Загальні принципи права, що визнаються цивілізованими націями. Роль доктрини міжнародного права та рішень судових органів як засобів для встановлення норм міжнародного права. Розширення переліку джерел, закріплених у статті 38 Статуту Міжнародного суду ООН. Односторонні міжнародно-правові акти держав. Нормативні резолюції міжнародних міждержавних організацій, обов'язкові за статутами цих організацій. «М'яке» міжнародне право.

Тема 5. Взаємодія міжнародного й національного права

Міжнародне й національне право: основні концепції взаємодії і співвідношення. Дуалістична й моністична концепції співвідношення правових систем. Вплив міжнародного права на національне право держав. Поняття «імплементация норм міжнародного права». Реалізація норм міжнародного права в національному правопорядку. Інкorporація, рецепція, відсилання. Особливості застосування норм міжнародних договорів і міжнародно-правових звичаїв у національному праві України. Особливості застосування норм міжнародного права в окремих галузях національного права.

Тема 6. Відповідальність у міжнародному праві

Поняття «міжнародно-правова відповідальність», правові підстави її виникнення. Джерела

міжнародно-правової відповідальності. Суб'єкти міжнародно-правової відповідальності. Юридичні й фактичні підстави міжнародно-правової відповідальності. Концепція об'єктивної відповідальності в міжнародному праві. Міжнародне правопорушення: ознаки й види. Обставини, що виключають міжнародно-правову відповідальність. Форми відшкодування шкоди за міжнародно-протиправне діяння. Міжнародно-правові санкції та контрзаходи.

Т е м а 7. Право міжнародних договорів

Поняття й джерела права міжнародних договорів. Поняття й класифікація міжнародних договорів. Джерела права міжнародних договорів. Стадії укладення міжнародних договорів. Згода держави на обов'язковість міжнародного договору: способи надання, міжнародно-правові й національно-правові наслідки. Українське законодавство про надання згоди на обов'язковість міжнародних договорів. Встановлення автентичності міжнародного договору: засоби, правові наслідки. Набуття чинності міжнародним договором. Застереження до міжнародного договору. Дія й дійсність міжнародного договору. Міжнародно-правові підстави недійсності міжнародного договору. Тлумачення міжнародних договорів.

Т е м а 8. Загальні питання міжнародно-правового регулювання територіальних просторів

Поняття і види території в міжнародному публічному праві. Державна територія. Територіальне верховенство держави: поняття й міжнародно-правовий зміст. Державні кордони (встановлення, делімітація, демаркація). Міжнародно-правове визнання й закріплення державного кордону України. Міжнародно-правові засоби зміни державної території. Види, правові наслідки. Українська практика. Заборона застосування сили або погрози силою щодо території держави. Принципи територіальної цілісності, недоторканності й непорушності державних кордонів. Протиправні зміни державної території. Публічно-правова оренда території держави. Міжнародно-правові угоди про розміщення об'єктів Чорноморського флоту РФ на території України.

Т е м а 9. Міжнародно-правовий режим морського, повітряного й космічного простору

Міжнародно-правовий режим морського простору. Внутрішні морські води прибережної держави. Територіальне море. Прилегла зона. Виключна (морська) економічна зона. Континентальний шельф. Морські протоки і канали. Міжнародно-правовий режим рік. Режим судноплавства по Дунаю. Міжнародно-правовий режим Арктики і спроби його змінити. Міжнародно-правовий режим Антарктиди. Міжнародно-правовий режим повітряного простору. Поняття, принципи і джерела міжнародного повітряного права. Міжнародно-правовий режим космічного простору. Виникнення й розвиток міжнародно-правового регулювання діяльності в космічному просторі. Космічний простір і небесні тіла. Космічні об'єкти. Міжнародно-правовий статус космонавтів.

Т е м а 10. Право зовнішніх зносин

Зовнішні зносини в сучасному світі. Дипломатичні зносини і дипломатичні представництва. Дипломатичні привілеї й імунітети. Привілеї й імунітети дипломатичних представництв. Особисті дипломатичні привілеї й імунітети. Консульські зносини і консульські представництва. Функції консульських представництв. Консульські привілеї й імунітети. Привілеї й імунітети консульських представництв. Особисті консульські привілеї й імунітети. Спеціальні місії. Привілеї й імунітети

спеціальних місій та їх персоналу. Зовнішні зносини за участю міжнародних організацій. Привілеї й імунітети органів зовнішніх зносин за участю міжнародних організацій та їх персоналу.

Тема 11. Право міжнародних організацій

Поняття «міжнародні міжурядові організації». Міжнародна правосуб'єктність міжнародних міжурядових організацій. Міжнародні неурядові організації: поняття, особливості міжнародної правосуб'єктності. «Внутрішнє» і «зовнішнє» право міжнародних організацій. Акти, що приймають міжнародні міжурядові організації й їх значення для міжнародного права. Персонал міжнародної міжурядової організації: поняття, формування, правовий статус. Міжнародні адміністративні трибунали, їх статус. Міжнародно-правова відповідальність міжнародних міжурядових організацій. Організація Об'єднаних Націй: цілі, принципи, структура. Рада Європи: цілі, принципи, структура.

Тема 12. Міжнародне право прав людини

Виникнення й розвиток міжнародно-правового співробітництва в галузі прав людини. Міжнародно-правова концепція прав людини, її відображення в чинному міжнародному праві. Універсальні і спеціальні права людини в міжнародному праві: їх поняття, призначення, зміст. Міжнародно-правовий захист вразливих верств населення: причини й засоби. Захист жінок, дітей, біженців. Міжнародно-правове регулювання захисту прав національних, етнічних, мовних, релігійних меншин. Універсальні й регіональні механізми захисту прав людини: види, способи. Конвенційні органи й органи, що діють у рамках міжнародних міжурядових організацій. Міжнародно-правові засоби боротьби з грубими і масовими порушеннями прав людини. Злочини проти людяності: геноцид, расова дискримінація, апартеїд, катування, насильницькі зникнення тощо. Європейський суд з прав людини: юрисдикція (предметна, за колом осіб, територіальна, у часі), процедура звернення. Умови прийнятності заяв, що подаються до Європейського суду з прав людини. Принципи, на яких ґрунтується й які захищає Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. Принцип демократії. Принцип ефективного й динамічного тлумачення. Принцип верховенства права. Принцип забезпечення правової визначеності. Принцип автономного тлумачення. Принцип пропорційності та забезпечення рівноваги інтересів. Конвенція і практика Європейського суду з прав людини як джерела права під час розгляду справ національними судами України.

Тема 13. Мирні засоби вирішення міжнародних спорів

Історія виникнення в міжнародному праві зобов'язання мирного вирішення міжнародних спорів. Характеристика міжнародно-правового зобов'язання мирного вирішення міжнародних спорів. Зміст принципу мирного вирішення міжнародних спорів. Поняття «міжнародний спір». Класифікація міжнародних спорів. Поняття «мирний засіб вирішення міжнародного спору». Класифікація мирних засобів. Дипломатичні способи врегулювання спорів. Правові засоби вирішення спорів. Міжнародний Суд ООН. Вирішення спорів у межах ООН. Вирішення спорів у межах регіональних міжнародних організацій. Вирішення міжнародних спорів між державами й юридичними і фізичними особами.

Тема 14. Міжнародне гуманітарне право

Поняття, предмет, джерела і принципи міжнародного гуманітарного права. Сфера застосування міжнародного гуманітарного права: міжнародні й неміжнародні збройні конфлікти.

Учасники збройних конфліктів. Комбатанти й некомбатанти. Розвідники і шпигуни. Найманці. Добровольці. Обмеження засобів і методів ведення війни. Міжнародно-правовий захист жертв збройних конфліктів, цивільних об'єктів і культурних цінностей. Міжнародний рух Червоного Хреста. Захист емблем червоного хреста, червоного півмісяця і червоного кристалу. Основні сучасні тенденції розвитку міжнародного гуманітарного права.

Тема 15. Міжнародно-правове регулювання питань кримінальної юрисдикції

Поняття «юрисдикція», її види (державна, міжнародних судових інституцій). Юрисдикція держави у кримінальних справах, її принципи (територіальний, персональний, захисту і універсальний). Конфлікти юрисдикції держав: поняття, види, шляхи усунення. Міжнародне кримінальне право: поняття, концепції, принципи, правове регулювання, особливості реалізації. Міжнародна кримінальна відповідальність. Міжнародні кримінальні суди ad hoc. Міжнародний кримінальний суд: юрисдикція, судоустрій. Міжнародні злочини: агресія, геноцид, злочини проти людяності, воєнні злочини. Міжнародно-правові засоби уніфікації кримінального законодавства. Міжнародно-правова допомога у кримінальних справах: поняття, правове регулювання, види, реалізація. Екстрадиція: підстави, правове регулювання, принципи подвійної кримінальності, спеціалізації, мінімального терміну покарання. Підстави для відмови в екстрадиції.

Тема 16. Забезпечення міжнародної безпеки міжнародно-правовими засобами

Поняття і міжнародно-правові засоби забезпечення міжнародної колективної безпеки. Міжнародна агресія: поняття, міжнародно-правові засоби усунення агресивних воєн, відповідальність за розв'язування. Умови правомірності заходів колективної безпеки. Заходи зміцнення довіри і міжнародний контроль обмежень озброєнь і роззброєння. Міжнародно-правові гарантії без'ядерного статусу України: підстави надання, юридична сила, зміст. Міжнародні організаційно-правові засоби забезпечення міжнародної безпеки. Повноваження ООН із підтримання міжнародного миру й безпеки. Участь України в міжнародних заходах із підтримання міжнародного миру й безпеки. Міжнародні системи колективної безпеки (ОБСЄ, НАТО, ЄС, ЛАД, ОДКБ). НАТО як міжнародна організація колективної безпеки. Міжнародно-правові основи співпраці України з НАТО.

Тема 17. Особливості правового регулювання окремих сфер співробітництва держав.

Міжнародно-правове регулювання економічних відносин. Джерела та принципи міжнародного економічного права. Правові режими, що надаються державами для регулювання зовнішньоекономічних відносин. Система міжнародних економічних організацій. Світова організація торгівлі (СОТ). Міжнародне економічне співробітництво в рамках СНД. Економічний союз СНД. Економічний суд СНД.

Міжнародно-правове співробітництво у сфері охорони навколишнього середовища Джерела міжнародного права навколишнього середовища, їх особливості. Загальні та спеціальні принципи міжнародного права навколишнього середовища. Міжнародні організації у сфері охорони навколишнього середовища: ООН, спеціалізовані установи ООН, інші універсальні та регіональні міжурядові організації, діяльність яких пов'язана з охороною навколишнього середовища. Роль міжнародних неурядових організацій у сфері охорони навколишнього середовища. Міжнародна відповідальність у сфері охорони навколишнього середовища: поняття, підстави, види.

Навчальне видання

Електронне видання

ПРОГРАМА
атестації здобувачів вищої освіти
з навчальної дисципліни
«МІЖНАРОДНЕ ПРАВО»

другого (магістерського) рівня вищої освіти
галузі знань 93 «Міжнародні відносини»
спеціальності 293 «Міжнародне право»

Розробники: ТРАГНЮК Олеся Янівна
ЯКОВІЮК Іван Васильович

Відповідальний за випуск
ЯКОВІЮК Іван Васильович

Редактор *Л. В. Русанова*
Комп'ютерна верстка *А. В. Старжинської*